

Verkenning klimaatbestendig beheer en natuursubsidies

Hoe kunnen beheer- en inrichtingsmaatregelen die bijdragen aan meer klimaatbestendig bos, natuur en landschap, in SNL worden geïntegreerd? Dat was de kernvraag die de Stuurgroep Natuurterrein, bos, landschap en houtketen (Agroconvenant) stelde aan Federatie Particulier Grondbezit. Met ondersteuning van RVO voerde de FPG daarop een verkenning uit; FPG heeft daarbij de Bosgroepen betrokken.

Als eerste stap hebben we (1) een analyse gemaakt van effectieve klimaatmaatregelen in verschillende ecosystemen. Dat resulteerde in (2) een selectie van relevante ecosystemen en maatregelen. Vervolgens zijn (3) de maatregelen vergeleken met bestaande subsidiemogelijkheden. Die hebben we in (4) een gespreksronde voorgelegd aan deskundigen, grondeigenaren, terreinbeherende organisaties en provincies, en tevens ingebracht in het Directeurenoverleg Natuurbeheerders tussen de gezamenlijke provincies en terreinbeheerders. De input van deze gesprekken is verwerkt in de rapportage, evenals het daaruit volgende mogelijk vervolgonderzoek en vervolgacties.

1. Analyse maatregelen

De resultaten van de eerste stap resulteerde in onderstaande tabel (zie volgende pagina). Die bevat een groslijst van maatregelen met positief klimaateffect. Per maatregel wordt aangegeven of het een “moeilijke” maatregel is die veel investering in kennis, proces of geld vereist, en of het op perceelniveau kan worden toegepast of een gebiedsproces vereist. Verder geeft de tabel een globale inschatting of het klimaateffect adaptatie, mitigatie of beide betreft, en of de CO₂-reductie op korte, middellange of lange termijn speelt.

Type	Effect	Concrete maatregel	Complexiteit	Niveau	Klimaatmitigatie	Klimaatadaptatie	Termijn CO2-effect
Vochtig bos	Hoger grondwaterpeil	Plaatsen extra stuwen en/of verondiepen sloten	Midden	Gebied/perceel	x	x	MLT
	Betere waterbuffering	Plaatsen extra stuwen en/of verondiepen sloten/rabatten	Midden	Gebied/perceel	x	x	MLT
	Vergroten van heterogeniteit in soortensamenstelling	Planten meerdere boomsoorten	Laag	Perceel	x	x	MLT
	(en meer vochtvasthoudend vermogen)	Planten (bodem)verzorgende boom- en struiksoorten	Laag	Perceel	x	x	MLT
		Wildbeschermingsmaatregelen	Laag	Perceel	x	x	MLT
	Hogere houtkwaliteit	Bostracking/QD/opsnoeien/monitoring verjonging	Laag	Perceel	x		LT
	Meer heterogeniteit in bosstructuur	Dunnen	Laag	Perceel	x	x	MLT
Droog bos	Meer heterogene soortensamenstelling	Planten meerdere boomsoorten	Laag	Perceel	x	x	MLT
	(en meer vochtvasthoudend vermogen)	Planten (bodem)verzorgende boom- en struiksoorten	Laag	Perceel	x	x	MLT
		Wildbeschermingsmaatregelen	Laag	Perceel	x	x	MLT
	Verhogen houtkwaliteit	Bostracking/QD/opsnoeien/monitoring verjonging	Laag	Perceel	x		LT
	Meer heterogeniteit in bosstructuur	Dunnen	Laag	Perceel	x	x	MLT
	Betere mineralenhuishouding	Inbrengen steenmeel	Hoog	Perceel	x	x	MLT
Kwelder	Versterking huidige aanwas	Verhogen van dammen	Midden	Perceel	x	x	KT
		Storten van zand of klei	Hoog	Perceel	x	x	KT
	Uitbreiding kwelderareaal	Verhogen van dammen	Midden	Perceel	x	x	KT
		Storten van zand of klei	Hoog	Perceel	x	x	KT
Rietmoeras	Snellere groei riet	Hoger waterpeil	Midden/hoog	Gebied	x	x	KT
		Verminderen drainage/verbeteren wateraanvoer	Midden/hoog	Perceel	x	x	KT
Grasland en heide	Hogere veerkracht	Verbetering waterhuishouding	Midden/hoog	Perceel/gebied		x	n.v.t.
		Aanpassen (maai)beheer	Laag	Perceel		x	n.v.t.
Nieuw bos / landschapselementen	Bosaangroei	Inrichten perceel	Midden/hoog	Perceel	x		MLT
		Planten	Laag	Perceel	x		MLT
		Wildbeschermingsmaatregelen	Laag	Perceel	x		MLT
Graslanden op veen	Minder veenoxidatie	Verhogen peil	Hoog (proces)	Gebied	x	x	KT
		Overgangsbeheer	Laag	Perceel	x	x	KT
		Maaibeheer	Laag	Perceel	x	x	KT

Tabel A: Maatregelen en klimaateffect.

2. Selectie van klimaatmaatregelen

De maatregelen zijn sterk verschillend van aard. Sommige klimaatgerichte maatregelen zijn kostbaar of technisch ingewikkeld, bijvoorbeeld aanbrengen van steenmeel, of procesmatig complex, zoals verhogen van een regionaal waterpeil. Sommige maatregelen spelen op perceelniveau andere kunnen alleen effectief op gebiedsniveau worden toegepast. Sommige maatregelen hebben een onmiddellijk klimaateffect, andere alleen op langere termijn.

Daaruit kunnen ook de volgende conclusies worden getrokken:

- Klimaatadaptatie-maatregelen gericht op veerkrachtiger en robuuster maken van de natuur, werken in alle ecosystemen: graslanden en heide, bossen, kwelders, moerassen en veenweiden. Zulke maatregelen zijn vrijwel altijd ook in het voordeel van de biodiversiteit.

- Maatregelen voor klimaatmitigatie, dus verminderen van CO₂-emissies bv door koolstofvastlegging, zijn niet zinvol in heide en grasland op minerale bodems, maar wel effectief in bossen, rietmoeras, graslanden op veen en kwelders. Zulke maatregelen werken vrijwel altijd door in betere veerkracht van de natuur, en zijn ook in het voordeel van biodiversiteit. Ze sluiten dus aan bij de doelstelling van SNL.

De belangrijkste conclusie is echter, dat veruit de meeste mitigatie-maatregelen een eenmalig karakter hebben, een kortlopende, vaak projectmatige aanpak. Voorbeelden zijn het ophogen van kwelders, het dempen van sloten of plaatsen van stuwen en geven van een sterke impuls aan bosverjonging. Dat is relevant voor de keuze van het subsidie-instrument.

Ook de maatregelen voor klimaatadaptatie zijn vaak gericht op versterken van natuurlijke veerkracht van de ecosystemen. Ook dat blijken meestal afgebakende, eenmalige projectmatige maatregelen: aanvoeren van steenmeel om effecten van verzuring teniet te doen, verwijdering van de toplaag van de bodem om nutriënten af te voeren, hydrologische maatregelen om voedselrijk water uit het gebied te weren, meer water vast te houden of meer kwel te stimuleren, aanleggen van verbindingzones, enz.

3. Subsidies voor klimaatmaatregelen

We trekken de volgende vier conclusies over de inzet van natuursubsidies voor klimaat-maatregelen

a. Klimaatmitigatie niet opnemen in SNL

Veel klimaatmitigatie-maatregelen zijn eenmalig en kortlopend. We hebben ons over de vraag gebogen of zulke eenmalige maatregelen, of zelfs gebiedsgerichte maatregelen, in te passen zijn in (een nieuwe vorm van) SNL. Consultatie van de stakeholders bevestigde onze indruk uit het onderzoek: SNL is erg lastig passend te maken als subsidie-instrument voor klimaatmitigatie. Het zou onder meer impliceren het opnemen van een projectmatige fase binnen de 6-jaar cyclus, waarin korter lopende activiteiten worden gesubsidieerd, en een intensieve veldcontrole op uitgevoerde maatregelen in vergelijking met "gemiddeld beheer". Dat is in theorie wel te organiseren, maar een zeer ingrijpende aanpassing van SNL. We adviseren dan ook om SNL niet in te zetten voor klimaatbestendig beheer.

b. SKNL inzetten voor klimaatmitigatie-maatregelen

De structuur van de SKNL is juist wel een passend voor een impuls aan klimaatmitigatie:

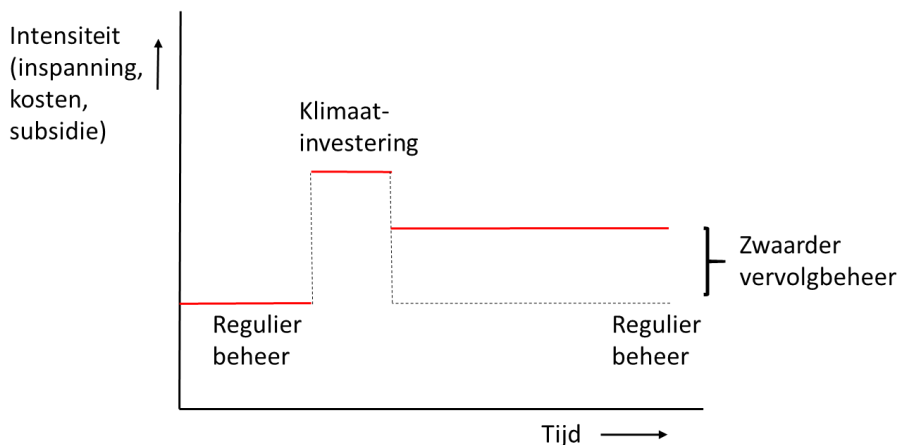
- SKNL-projecten zijn per definitie eenmalig, met een duidelijk begin en eind.
- Zulke projecten kunnen op groter schaalniveau (dan percelen) worden ingezet, wat met name bij hydrologische maatregelen vaak wenselijk is.
- SKNL kent een regime voor controle op maatregelen en resultaat na afronding.
- Bij SKNL geldt een verplichting om na afronding het passende beheer voort te zetten.

Wij concluderen dan ook dat SKNL zeker geschikt is als route voor meer klimaatgerichte subsidies in natuur. Het vergt wel enige aanpassing in betrokken deskundigen, controle en voorwaarden. Deze conclusie wordt unaniem gesteund door de geconsulteerde stakeholders.

c. Overgangsbeheer in SKNL, vervolgbeheer in bestaande SNL-pakketten

Na de projectmatige klimaatmaatregel geldt de verplichting tot beheer om de doelen (natuurkwaliteit, maar ook klimaat) in stand te houden. In veel gevallen vraagt dat om een periode van intensiever overgangsbeheer. Dat past goed in de SKNL-looptijd van zes jaar. Een voorbeeld

van noodzakelijk overgangsbeheer is bij vernatting van natuurgraslanden op veen, voor de fase van pitrus. Dat overgangsbeheer kan worden opgenomen in de 6-jarige periode van SKNL. Wanneer na afronding daarvan het beoogde natuurdoel in beeld komt, kan worden overgegaan op regulier beheer, maar dan wel op een hoger ambitieniveau dan voorheen. Vóór de peilverhoging bijvoorbeeld Vochtig hooiland (N10.02), na de ingreep en de periode van overgangsbeheer Nat schraalland (N10.01). Figuur A illustreert deze situatie.

Figuur A: Na de SKNL-klimaatinvestering is een ambitieuzer natuurdoel bereikt en past een intensiever beheerpakket

Voor bosbeheer zijn beide routes denkbaar. Na de projectmatige bosverjongingsimpuls is overgangsbeheer nodig, dat kan worden opgenomen in de 6-jarige looptijd van het SKNL-project, en de kosten gedekt met de SKNL-subsidie. Na afronding van het SKNL-project kan volgens sommige deskundigen het vervolfbeheer terug naar het oorspronkelijke beheer. Andere deskundigen schatten dat een gemengd en gelaagd bos meer aandacht vereist, of in elk geval verdient – zoals in figuur A. Deze discussie verdient een nadere verdieping.

d. Klimaatadaptatie past goed in SKNL, maar intensiever beheer onder SNL helpt ook

Veel maatregelen voor klimaatadaptatie zijn eenmalig en projectmatig. Die passen dus, net als de *mitigatiemaatregelen* beter bij SKNL. Er zijn echter wel degelijk ook maatregelen in het doorlopende beheer die de natuur helpen aan te passen aan droogte en hogere temperaturen e.d. Dat zijn vaak de beheermaatregelen die nu al in de Standaardkostprijs meegenomen zijn: maaien, afvoeren enz. Dus in theorie past klimaatadaptatie ook prima binnen SNL, en vertaalt zich een aanpassing van de beheervergoeding aan de veranderde realiteit “buiten”. Zo geven beheerders aan dat door het langere groeiseizoen vaak een extra maaibeurt nodig is. Deze discussie past goed in de herziening van de Standaardkostprijzen die onderdeel zijn van de systematiek van de SNL-regeling.

4. Gespreksronde en vragen voor vervolgonderzoek

Nadat de terugkoppeling vanuit de gespreksronde is verwerkt in de (voorgaande) conclusies is tenslotte nagedacht over mogelijk vervolgonderzoek en –actie. Voor vervolgonderzoek wordt gedacht aan de volgende vragen.

- Hoe kan een SKNL–subsidie speciaal gericht op klimaat eruitzien, welke voorwaarden zouden daarbij moeten gelden?
- Voor welk areaal zou zo'n subsidie prioritair beschikbaar moeten komen en hoe verhoudt dit zich tot budgettair beslag?
- Moet er voor omvorming van landbouw naar natuur een aparte subsidie ontworpen worden omdat de klimaatbalans daar ingewikkelder is?
- Is een koppeling mogelijk tussen privaat en publiek geld in klimaatslim bos- en natuurbeheer? Om welke bronnen en budgetten gaat het dan?
- Welke praktische belemmeringen zien beheerders, en wat zijn de kritische succesfactoren om beheerders er daadwerkelijk mee aan de slag te zetten?

Tenslotte, de uitkomsten van het project zullen worden gedeeld met de leden van FPG en de Bosgroepen door middel van een bijeenkomst en publicatie in het vakblad 'De Landeigenaar'.

FPG / Bosgroepen

Ede, september 2020

Het volledige rapport is te vinden op [Bosgroepen.nl/klimaatennatuursubsidies](https://bosgroepen.nl/klimaatennatuursubsidies)

Federatie Particulier Grondbezit

Berend Pastoor

Bennekomseweg 43

6717 LL Ede

[Grondbezit.nl](https://grondbezit.nl)

fpg@grondbezit.nl

Bosgroep Midden Nederland

Gijs Kuneman

Bennekomseweg 43

6717LL Ede

[Bosgroepen.nl](https://bosgroepen.nl)

middennederland@bosgroepen.nl